

ATLEIDIMAS NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS KONSTITUCIJOS IR
KONSTITUCINĖS JURISPRUDENCIJOS KONTEKSTE

Agnė Baranskaitė *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas a.baranskaite@vat.lt*

Jonas Prapiestis **

*Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Telefonas 236 61 68
Elektroninis paštas j.prapiestis@infolex.lt*

Pateikta 2006 m. balandžio 24 d., parengta spausdinti 2006 m. birželio 30 d.

Santrauka. Straipsnyje analizuojama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto prigimtis, paskirtis, reikšmė Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatų, konstitucinių baudžiamosios teisės principų kontekste. Atskleidžiamos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto konstitucinės ištakos, šio instituto vieta baudžiamosios teisės sistemoje bei svarba valstybės baudžiamojoje politikoje. Konstatuojama šiuolaikinėje baudžiamojoje teisėje ryškėjanti sutaikomosios funkcijos tendencija. Tai daroma remiantis ir Lietuvos Respublikos bei kitų valstybių konstitucine jurisprudencija.

Pagrindinės sąvokos: baudžiamoji politika, baudžiamoji teisėkūra, baudžiamoji atsakomybė, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, viešųjų ir privačių interesų derinimas, baudžiamosios teisės sutaikymo funkcija, konstituciniai baudžiamosios teisės principai, konstitucinė jurisprudencija

IŽANGA

Lietuvos teisinės sistemos reformų kryptys, teisėkūra ir jos tendencijos, jurisprudencija ir kt. rodo, kad šiuo metu svarbiausią reikšmę įgyja žmogaus teisių ir laisvių įtvirtinimo įstatymuose, jų įgyvendinimo bei apsaugos konstitucingumo, efektyvumo; individo, visuomenės, valstybės tarpusavio santykių teisinio reguliavimo užtikrinant žmogaus, piliečio interesų prioritetą ir kitos panašios problemos. Visa tai suponuoja ir mintį, kad šiuolaikinėje baudžiamojoje, baudžiamojo proceso teisėje daugiau nei iki šiol dėmesio turi būti skiriama

tokiam teisiniui reguliavimui, kuris užtikrintų nukentėjusiojo teisėtą interesų apsaugos prioritetą ir kartu neignoruotų kaltininko bei visuomenės, valstybės interesų, kuris (teisinis reglamentavimas) sudarytų galimybes suderinti privačius (nukentėjusiojo, kaltininko) bei privačius ir viešuosius (nukentėjusiojo, kaltininko ir visuomenės, valstybės) interesus. Taigi ir baudžiamojoje politikoje būtinas toks teisinis reguliavimas, kuris sudarytų sąlygas suderinti asmens, visuomenės narių grupių, visuomenės, valstybės interesus. Tai kyla iš šiuolaikinės demokratinės teisinės valstybės vienos iš priedermių ir funkcijų, įtvirtintų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – ir Konstitucija), – siekti socialinio kompromiso, santarvės tarp individų, taip pat tarp individo bei įvairių visuomenės narių grupių, visuomenės, valstybės interesų, kurie neretai priešaringi ar netgi konfliktiniai.

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros lektorė, socialinių mokslų daktarė.

** Vilniaus universiteto Teisės fakulteto socialinių mokslų daktaras, docentas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas.

Viena iš svarbiausių teisinių priemonių siekiant šių baudžiamosios politikos tikslų yra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) VI skyriuje.

Straipsnio tikslas yra parodyti, jog atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas kyla iš Konstitucijos nuostatų ir principų, kad šiame institute įtvirtintos teisinės prielaidos formuoti naują baudžiamosios teisės funkciją: sutaikymo (interesų derinimo, balanso) funkciją, taip pat atskleisti minimo baudžiamosios teisės instituto svarbą bei įtaką valstybės formuojamai ir vykdomai baudžiamajai politikai.

Darbo tema yra aktuali baudžiamajai, konstitucinei teisei teoriniu ir praktiniu aspektais. Tyrimas atliktas kontekste Konstitucijos nuostatų, principų, turinčių tiesioginę reikšmę baudžiamosios teisės pamatinių nuostatų ir institutų įtvirtinimui bei jų esmės atskleidimui, taikymo praktikai. Darbe remtasi ir konstitucine jurisprudencija. Šalies teisės teorijoje, mokslo literatūroje konstitucinė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto prigimtis, paskirtis, reikšmė išsamiau iki šiol nėra analizuoti.

1. INSTITUTO KONSTITUCINIAI PRADAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje *inter alia* įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Tai – vienas iš svarbiausių Lietuvos valstybės raidos tikslų, įgyvendinamas įtvirtinant šiuolaikinę demokratinę teisinę tvarką, kylančią iš konstitucinių nuostatų bei principų ir paremtų jais. Iš minimo siekio kyla ir konstitucinis asmens teisių ir laisvių apsaugos imperatyvas, lemiantis valstybės pareigą užtikrinti kiekvieno žmogaus ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinių, o vykdant teisingumą baudžiamosiose bylose – saugoti bei užtikrinti nuo tokių veikų nukentėjusių ir šias veikas padariusių asmenų teises bei laisves, taigi kartu ir derinti jų (privatūs), taip pat privatūs ir visuomenės, valstybės (viešuosius) teisėtus interesus.

Skirtingų teisėtų interesų derinimas yra neišvengiamas ir demokratinėje visuomenėje, nes tarp asmens teisių ir laisvių iš vienos pusės ir visuomenės, valstybės interesų iš kitos neretai atsiranda prieštaravimų, kyla konfliktų. Tokie konfliktai dažnai kyla iš esmės tarp lygiaverčių konstitucinių teisinių vertybių, todėl tokiais atvejais atitinkamais apribojimais neturėtų būti smarkiai pažeidžiama jų pusiausvyra [4]. Pažymėtina ir tai, kad visuomenėje niekada neegzistuoja abstraktus, vienintelis interesas [5, p. 32], kad bendrų interesų apsauga demokratinėje teisinėje valstybėje negali paneigti konkrečios žmogaus teisės apskritai [6, 7]. Taigi interesų pusiausvyra pasiekama ne dėl to, kad yra atsisakoma tam tikrų privatų interesų, ne dėl to, kad vieni privatūs interesai paklūsta kitiems privatiems interesams ar visi privatūs interesai paklūsta tam tikram, ypatingam visuomenės, valstybės, t. y. viešajam, interesui, tačiau dėl to, kad visi interesai – individo, visuomenės narių grupių, visuome-

nės, valstybės, t. y. privatūs ir viešieji, – yra derinami, siekiama atitinkamo jų kompromiso [8, p. 71].

Vadinasi, teisei valstybei tenka pareiga ir teisės normomis derinti įvairius visuomenės subjektų interesus nustatant subjekcinių teisių gynimo ribas [9, p. 100], nepaneigiant atskirų subjektų interesų ir nenustatant nepagrįstų prioritetų tam tikriems interesams, t. y. valstybė privalo užtikrinti interesų pusiausvyrą – būtiną darnios visuomenės sąlygą.

Atsižvelgiant į šiuos teiginius nagrinėjamos temos kontekste pažymėtina, kad jei valstybė baudžiamosiose politikose atsižvelgtų tik į vienų subjektų interesus, o kitų subjektų interesus ignoruotų, jei pripažintų tik vienos grupės arba vieno subjekto interesus ir kartu neigtų kitų subjektų interesus, baudžiamosiose bylose nebūtų pasiekiamas teisingumas, padidėtų galimybė kilti naujiems konfliktams, tai paneigtų humanišką teisės paskirtį [10, p. 7]. Todėl vienu iš šiuolaikinės demokratinės teisinės valstybės prioritetų baudžiamosiose teisėkūroje, apskritai baudžiamosiose politikose turėtų būti skirtingų ar prieštaraujančių, neretai net konfliktinių asmens, visuomenės narių grupių, visuomenės, valstybės teisėtų interesų derinimas, t. y. ieškojimas ir sudarymas sąlygų socialiniams kompromisams, santarvės, darnos politikai.

2. Vienas iš esminių šiuolaikinės demokratinės teisinės valstybės požymių yra žmogaus teisių ir laisvių apsaugos teisinio reglamentavimo plėtojimas ir tobulinimas. Kartu pabrėžtina, jog teisėkūros procese pamatinėmis nuostatomis tampa tai, kad nėra teisių santykių, kurių pagrindų neapibrėžtų Konstitucijos normos ir principai [11, p. 31], kad konstituciniai principai konkretinami atskirose teisės šakose, kad Konstitucija yra aukščiausios galios teisės aktas su visomis iš to kylančiomis pasekmėmis [12, p. 189; 13, p. 133]. Taigi Konstitucija yra tas teisės matas, į kurį privalo atsižvelgti tiek kuriant, priimant ir aiškinant teisės normas, tiek jas taikant [14, p. 13, 43; 15–17].

Baudžiamosios teisės aspektu tai *inter alia* reiškia, kad nustatant teisinę atsakomybę už pavojingų, priešingų teisei veikų padarymą, siekiant apsaugoti teisių santykių subjektų teises bei laisves ir teisėtus interesus nuo nusikalstamų veikų, esminę reikšmę valstybės baudžiamosiose politikose turi konstituciniai teisių bei laisvių, interesų apsaugos, atsakomybės neišvengiamumo principai. Konstitucinės nuostatos apie atvirą, teisingą, darnią pilietinę visuomenę ir teisinę valstybę suponuoja išvadą, kad baudžiamosios teisės esmę ir priedermę išreiškia ne tik jos represinė funkcija. Baudžiamosiose teisėkūroje turi būti ne tik nustatomi konkretūs baudžiamosios atsakomybės pagrindai ir taip sudaromos teisinės prielaidos realizuoti asmens, kalto padarius nusikalstamą veiktą, baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principo nuostatas, bet kartu plėtojami ir kiti konstituciniai principai: teisinės valstybės [18–27], humanizmo [28–30], teisingumo [31–34], lygiateisiškumo [35–44], atsakomybės diferencijavimo ir baumės individualizavimo, proporcingumo tarp padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo ir už padarytą veiktą numatytos atsakomybės formos, dydžio [45; 46], teisinio poveikio priemonių ekonomijos [47] ir t. t. Pažymėtina ir

tai, kad visi konstituciniai principai yra lygiaverčiai ir sudaro vientisą sistemą, tad vienų Konstitucijos normų ar principų negalima interpretuoti taip, kad jie pažeistų kitų Konstitucijos principų ar normų esmę, vienų konstitucinių vertybių užtikrinimas negali sudaryti prielaidų suvaržyti ar pažeisti kitas konstitucines vertybes. Priešingu atveju vieni konstituciniai principai ar normos, konstitucinės vertybės įgytų prioritetą prieš kitus, jie taptų nelygiaverčiais, o tai pažeistų vieningą jų sistemą ir sudarytų prielaidas pažeisti pačią Konstituciją [48–58]. Todėl baudžiamojoje teisėkūroje, baudžiamųjų įstatymų aiškinimo, taikymo praktikoje turi būti remiamasi visais konstituciniais principais.

3. Kiekviena valstybė, uždrausdama tam tikras individams, visuomenei, valstybei pavojingas veikas ir siekdama jų prevencijos, kartu yra priversta ir nustatyti teises pasekmes – sankcijas už tokių veikų padarymą. Konstitucinėje jurisprudencijoje pabrėžiama, jog bet kuri atskirai taikoma baudžiamoji teisinė poveikio priemonė neužtikrina asmenų, visuomenės, valstybės saugumo nuo nusikalstamų kėsinių [6; 59]. Bausmių ir kitų baudžiamojo teisinio poveikio priemonių taikymas nėra garantija, jog bus atstatyta nusikalstama veika pažeista tvarka, teisėtumas ir teisingumas, jog bus užtikrinta šių vertybių apsauga ateityje. Vien besąlyginis nusikalstamas veikas padariusių asmenų baudimas, t. y. baudžiamosios teisės represinės funkcijos vykdymas, savaime nereiškia, kad užtikrinamas efektyvumas baudžiamosios teisės apsauginės funkcijos, išreiškiančios baudžiamosios teisės paskirtį – ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų (BK 1 straipsnio 1 dalis). Kita vertus, šiuolaikinėje baudžiamosios teisės doktrinoje, remiantis konstitucine teisine valstybės samprata, yra pripažįstama, kad valstybė, taikydama baudžiamąsias teises priemones, turi vartoti tik proporcingą intervenciją į nusikalstamą veika padariusio asmens teisinę padėtį. Ši valstybės taikoma baudžiamoji teisinė intervencija kiekvienu konkrečiu atveju turi būti reikalinga, tiksliau – neišvengiama, ir pritaikyta būtent norimam tikslui pasiekti [60, p. 26; 61, p. 230–231; 62, p. 35]. Vadinas, įstatymų leidėjas, nustatydamas ir įstatymuose įtvirtindamas prievartos priemones, yra ribojamas teisingumo, proporcingumo, poveikio priemonių ekonomijos ir kitų konstitucinių principų. Taigi įstatymų leidėjas turi pareigą užtikrinti tokį teisinį reguliavimą, kuris įpareigotų valstybę ir jos institucijas gerbti ir teisėtus nusikalstamą veika padariusio asmens interesus, elgtis su juo humaniškai, jo atžvilgiu nenaudoti per griežtų, konkrečios baudžiamosios bylos esmės, pavojingumo neatitinkančių represinių prievartos priemonių. Būtinumas taikyti visas baudžiamojo įstatymo priemones, derinti jų poveikį asmenims, pažeidusiems baudžiamojo įstatymo draudimus, yra akcentuojamas ir baudžiamosios teisės doktrinoje [63, p. 213–218; 64, p. 155; 65, p. 28–29], ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje [6; 59] bei konstitucinėje doktrinoje [66, p. 143]. Šios nuostatos taip pat suponuoja išvadą, kad taikant baudžiamąjį įstatymą bausmė kiekvienu atveju turėtų būti skiriama tik kaip *ultima ratio* priemonė, kai kitos teisinio, socialinio ar ki-

tokio poveikio formos negali garantuoti, kad bus padarytas tinkamas ir pakankamas poveikis nusikalstamą veika padariusiam asmeniui ir jis ateityje nepažeis bent jau baudžiamojoje teisėje nustatytų draudimų, kad bus pakankamas išpėjamas poveikis potencialiems teisės pažeidėjams.

Samprata, jog nusikalstamą veika padariusio asmens nubaudimas nėra vienintelė priemonė realizuojant baudžiamosios teisės paskirtį, vis ryškiau įtvirtinama ir baudžiamosios teisėkūros procese. Mūsų šalies įstatymų leidėjas naujojo BK pamatinėse nuostatose dėl baudžiamojo įstatymo priedermės, paskirties pirmą kartą tiesiogiai išreiškė ir įtvirtino valstybės nuostata, kad baudžiamųjų įstatymų paskirtis gali būti pasiekiamas asmenis, padariusius nusikalstamas veikas, ne tik nubaudžiant, bet ir atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės įstatyme nustatytais pagrindais ir sąlygomis (BK 1 straipsnio 2 dalies 3 punktas). Taigi oficialiai konstatuota, kad valstybės baudžiamojoje politikoje vienodai svarbios visos baudžiamosios teisės funkcijos, nė vienai iš jų neturi būti suteiktas prioritetas, nė viena iš jų neturi būti absoliutinama, jos turi būti derinamos kiekvienu konkrečiu baudžiamojo įstatymo taikymo atveju, nes visos jos svarbios ieškant tinkamiausio sprendimo baudžiamojoje byloje, siekiant viešųjų ir privačių interesų suderinimo, t. y. vykdant teisingumą.

4. Iš Konstitucijos preambulės nuostatų, teisinės valstybės, humanizmo ir kitų konstitucinių principų kyla ir kitas imperatyvas. Šiuolaikinė demokratinė teisinė valstybė turi būti vienodai suinteresuota ne tik nusikalstamų veikų ir jas padariusių asmenų išaiškinimu bei pagrištų, proporcingų ir teisingų bausmių ar kitų baudžiamojo teisinio poveikio priemonių paskyrimu kaltininkams, bet ir visapusiška nukentėjusiojo apsauga, jo pažeistų teisių ir teisėtų interesų atkūrimu, būtinybe plėsti nukentėjusiojo statusą teisiniuose baudžiamuosiuose, baudžiamuosiuose procesiniuose santykiuose, didinti jo įtaką priimant baigiamuosius sprendimus baudžiamojoje byloje. Teisingumo – kiekvienos visuomenės, pradedant nuo pačios mažiausios ir baigiant tarptautine bendruomene, tikslo [67, p. 78] negalima pasiekti valstybei pripažįstant ir ginant tik vienos grupės arba vieno asmens interesus ir kartu nekreipiant dėmesio ar neigiant kitų interesus. Todėl rengiant naujus baudžiamuosius, baudžiamojo proceso įstatymus vis dažniau pripažįstama, kad viena iš principinių nuostatų teisėkūroje turi būti nukentėjusiojo vaidmens didinimas baudžiamojoje teisėje [68, p. 34]. Nukentėjusysis turi tapti aktyviu procesu, kuris turi būti skirtas visų pirma jo interesams apginti, dalyviu [60, p. 25; 69, p. 49; 70, p. 38; 71, p. 515; 72, p. 410; 73, p. 209]. Pažymėtina, kad apie nukentėjusiojo teisinės padėties stiprinimą baudžiamajame procese, pvz., jo teisių pažeidimą ar ribojimą pripažįstant esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu, vis dažniau kalbama ir baudžiamojo proceso doktrinoje [74, p. 72]. Nurodytą problemą akcentuoja ne tik teisininkai. Nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens pažeistų teisių atkūrimo ir tolesnės apsaugos problemos konstatuotos Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintuose Teisinės sistemos reformos metmenyse (1998 m. birželio

25 d. redakcija), kuriuose nustatyta, kad vienas iš valstybės vidaus politikos uždavinių yra valstybinės socialinės teisinės pagalbos nusikaltimų aukoms sistemos kūrimas ir įgyvendinimas [75]. Pažymėtina, jog ir Lietuvos Respublikos prezidentai metiniuose pranešimuose taip pat ne kartą pabrėžė, jog būtina rūpintis ne tik kaltinamojo teisėmis, jog visų žmonių teisių apsauga turi tapti pagrindiniu mūsų šalies teismų bei kitų teisėsaugos institucijų darbo principu: „Rūpinantis kaltinamojo teisėmis nereikėtų pamiršti ir nukentėjusiojo teisių. Nuo nusikaltimo nukentėjęs žmogus negali būti paliekamas vienas su savo problemomis“ [76]; „Svarbiausiu mūsų teismų darbo, kaip ir visos mūsų teisėkūros, principu turi tapti žmogaus teisių gynimas. Ir jokių būdu negalima pamiršti teisių tų asmenų, kurie nukentėjo nuo nusikaltėlių“ [77].

5. Viena iš teisinių priemonių, būtinų siekiant įgyvendinti iš Konstitucijos kylančius uždavinius: derinti kaltininko ir nukentėjusiojo, šių proceso dalyvių ir visuomenės, valstybės interesus, o taikant baudžiamosios teisės poveikį atsižvelgti į visų konstitucinių principų reikalavimus, yra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas. Šio instituto teisiniame reguliavime įstatymų leidėjas baudžiamosios bylos baigtį, kaltininko teisinę padėtį ir procesinį likimą dažnai susieja su nukentėjusiojo teise (įstatyme nustatytose ribose) dalyvauti priimant esminius sprendimus byloje, su jo pažeistų interesų atstatymu (kompensavimu) ir pan. Tokios teisinės situacijos patvirtinimas yra ir BK normos, nustatančios, kad tai, jeigu kaltininkas suteikė nukentėjusiajam asmeniui pagalbą arba kitais aktyviais veiksmais išvengė ar bandė išvengti sunkesnių padarinių, savo noru atlygino ar pašalino padarytą žalą, yra aplinkybės, lengvinančios kaltininko atsakomybę (BK 59 straipsnio 1 dalies 1, 3 punktai, 61 straipsnio 1, 2, 3 dalys), ar net vienas iš esminių pagrindų atleidžiant kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 38, 39, 40 straipsniai). Atskleidžiant minimo baudžiamosios teisės instituto konstitucinius pradus, priedermę, pažymėtinos ir Baudžiamojo kodekso nuostatos, įtvirtinančios, jog viena iš baudžiamojo įstatymo paskirčių yra konstitucinio teisingumo principo įgyvendinimo užtikrinimas (41 straipsnio 2 dalies 5 punktas).

Pažymėtina ir tai, kad valstybė, sudarydama galimybes išvengti baudžiamosios atsakomybės kaltininkui, atlyginusiam padarytą nukentėjusiajam žalą ir susitakiusiam su juo, o nukentėjusiajam suteikdama teisę iš esmės lemti kaltininko likimą bylose, kuriose gali būti taikomas BK 38 ar kiti straipsniai, baudžiamosios teisės priemonėmis atlieka ir tam tikrą auklėjamąją funkciją.

2. TEISINGUMO, TEISINĖS VALSTYBĖS, HUMANIŠKUMO IR KITŲ KONSTITUCINIŲ PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖ

1. Pagal Konstituciją teisingumas yra vienas iš svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų ir gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos

[78–80]. Taigi Konstitucijoje įtvirtintas šiuolaikinės teisinės valstybės principas yra neatsiejamas nuo teisingumo imperatyvo ir atvirkščiai. Konstitucinėje jurisprudencijoje ne kartą konstatuota, kad teisinės valstybės ir teisingumo principai neleidžia nustatyti už teisės pažeidimus tokių nuobaudų, kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos (neadekvačios) teisės pažeidimui bei siekiamam tikslui [16; 17; 34], jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus. Pažymėtina, jog tokia teisingumo samprata, lemianti pamatines šiuolaikinės baudžiamosios politikos kryptis, nurodoma ir kitų valstybių konstitucinėje jurisprudencijoje [81–85]. Todėl teisingumas yra vienas iš pagrindinių teisės, kaip individų, visuomenės, valstybės gyvenimo santykių reguliavimo priemonės, tikslų.

Baudžiamojo įstatymo paskirtis, kaip minėta, – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogų, visuomenę, valstybę nuo nusikalstamų veikų (BK 1 straipsnio 1 dalis). Pagal konstitucinių baudžiamosios teisės principų reikalavimus įstatymų leidėjas, už baudžiamosios teisės pažeidimus nustatydamas teisinio poveikio priemones, neturi palikti atitinkamoms valstybės institucijoms ir pareigūnams galimybių varžyti kaltininkų teises ir laisves akivaizdžiai labiau, negu reikia tomis priemonėmis siekiamiems tikslams pasiekti. Kartu teisinio poveikio priemonių reglamentavimas turi sudaryti galimybę jas taikant *ad hoc* atsižvelgti į konkrečias teisės pažeidimo bylose nustatytas aplinkybes ir individualizuoti teisės pažeidėjo atsakomybę. Tik individualizuojant teisinio poveikio priemones galima užtikrinti teisės socialinį efektyvumą, ugdyti žmonių pasitikėjimą valstybe bei jos teisine sistema ir pasiekti pagrindinį teisinio reguliavimo tikslą demokratinėje valstybėje – teisingumo įtvirtinimą [13, p. 138]. Nagrinėjamo klausimo kontekste pažymėtinos ir baudžiamojo įstatymo nuostatos, kad teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę (54 straipsnio 3 dalis), jeigu BK straipsnio, pagal kurį kvalifikuojama kaltininko padaryta veika, sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų konstituciniam teisingumo principui.

Baudžiamojoje teisėje įtvirtintas reikalavimas baudžiamosios teisės priemonėmis siekti teisingumo kiekvienoje baudžiamojoje byloje reiškia ir tai, kad teisingumo principas baudžiamosiose bylose gali būti įgyvendinamas ne tik skiriant bausmes nusikalstamas veikas padariusiems asmenims. Pagal Konstituciją ir baudžiamojo įstatymo taikymo praktiką baudžiamosios teisės bendrosios bei specialiosios prevencijos funkcijas realizuoti ir įvykdyti teisingumą įmanoma ne mažiau efektyviai ir netaikant represinių priemonių, t. y. atleidžiant kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės. Tai dera ir su visuotinai pripažįstama nuostata, jog bausmės, net pačios griežčiausios, negali visiškai pašalinti nusikalstamos veikos sukeltų žalingų padarinių individo, visuomenės ar valstybės interesams [86, p. 26; 87, p. 337], jog bausmės ne visada yra veiksminga priemonė kontroliuojant bei mažinant nusikalstamumą [88, p. 8]. Todėl įstatymų leidėjas turi iš Konstitucijos kylančią pareigą reguliuoti baudžiamuosius teisinius santykius ir nustatyti

ti balansą (proporciją) tarp represinės (nubaudimo) funkcijos ir siekiamų tikslų. Taigi ne tik atsakomybės neišvengiamumo, bet ir humanizmo, atsakomybės diferencijavimo, baudmės individualizavimo, proporcingumo, baudmės ekonomijos bei kitų konstitucinių principų reikalavimų suderinimas ir laikymasis nagrinėjant baudžiamąsias bylas sudaro teisinės prielaidas įgyvendinti šiuolaikinės baudžiamosios teisės normas pagal tikrąją jų paskirtį, įvykdyti teisingumą baudžiamosiose bylose.

2. Teisingumo vykdymas baudžiamosiose bylose – tai ne tik asmens, padariusio nusikalstamą veiką, išaiškinimas, jo kaltumo nustatymas ir teisingas kaltininko nubaudimas, bet ir asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, teisių ir teisėtų interesų apsauga. Teisės teorijoje pabrėžiama, kad „būtų neteisinga ir nepagrįsta kelti klausimą dėl to, kas svarbiau baudžiamajame procese – kaltinamasis ar nukentėjusysis“ [89, p. 48]. Konstitucinio lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms bei pareigūnams principo pagrindu valstybė turi kaltininkui ir nukentėjusiajam (žinoma, atsižvelgiant į jų specifinę teisinę padėtį baudžiamosios bylos procese) nustatyti lygias teisines galimybes ginti savo asmeninį (privatų) interesą.

Tokio racionalaus baudžiamųjų teisinių santykių reguliavimo, atsižvelgiant į nurodytus konstitucinius principus, pavyzdžiu yra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas. Antai, taikant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius instituto (BK 38 straipsnis) nuostatas nukentėjusiajam sudaroma reali galimybė apginti savo interesus per kiek įmanoma trumpesnį laiką, t. y. gauti kompensaciją už patirtą moralinę, materialinę žalą. Be kitų aspektų, tam tikra moralinės žalos nukentėjusiajam kompensacija reikėtų laikyti ir baudžiamajame bei baudžiamojo proceso įstatymuose įtvirtintą nukentėjusiojo galimybę lemti baudžiamosios bylos baigtį: dalyvauti priimant sprendimą dėl kaltininko nuteisimo ar atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Kaltininkui sudaryta galimybė įvykdyti įstatyme numatytas sąlygas ir tikėtis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, reikalaujanti teisingo baudžiamosios bylos išsprendimo.

Taigi konstitucinių baudžiamosios teisės principų įgyvendinimo kontekste atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas gali būti vertinamas ir kaip sistema teisinių priemonių, sudarančių galimybę suderinti privačius bei privačius ir viešuosius interesus baudžiamųjų bylų procese, siekti kompromiso, santarvės. Tokios išvados pagrįstumą patvirtina ir statistika. Lietuvoje pastaraisiais metais (2004–2005 m.) kasmet padaroma apie 85 tūkstančiai nusikalstamų veikų. Baudžiamajon atsakomybėn kasmet patraukiama apie 26 tūkstančiai asmenų, iš jų apie 22 procentai atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės. Atrankiniai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto taikymo praktikos tyrimai rodo, jog recidyvas tarp asmenų, kuriems buvo palengvinta teisinė padėtis baudžiamosiose bylose, pvz., taikant BK 38 straipsnį, yra 2,5–3 kartus mažesnis nei apskritai recidyvas mūsų šalyje.

Pažymėtina, jog BK nustatytos labai plačios galimybės (ribos) taikyti minėtą institutą. Pavyzdžiui, BK

38 straipsnis, numatantis atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, BK 40 straipsnis, numatantis atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, gali būti taikomi (žinoma, esant visiems įstatyme nustatytiems pagrindams, sąlygoms) apie 90 procentų visų BK įtvirtintų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusizengimų atvejų. Taigi naujajame BK represinio pobūdžio priemonės derinama su šiuolaikinėmis humaniškomis, racionaliomis, ekonomiškoms poveikio kaltininkams priemonėmis. Tai sudaro teisinės prielaidas ne tik ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų, bet ir siekti kompromiso, santarvės tarp baudžiamųjų, baudžiamųjų procesinių teisinių santykių subjektų. Visa tai vertintina kaip svarbi priemonė, prisidedanti prie teisinės santarvės atkūrimo visuomenėje [90, p. 17].

3. Baudžiamajame kodekse įtvirtintas siekis baudžiamosios teisės priemonėmis įgyvendinti teisingumą baudžiamosiose bylose ir kartu teisės suteikimas teisingumą vykdantiems teismams, esant įstatyme nustatytiems pagrindams švelninti (palengvinti) kaltininko padėtį, pvz., taikyti kurią nors atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formą, gali būti vertinami ir kaip įstatymų leidėjo pastangos stiprinti baudžiamosios politikos humanizavimo tendencijas mūsų valstybėje. Tai patvirtina ir konstitucinė teisingumo principo samprata, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pradėta formuoti dar iki naujojo BK priėmimo [91].

Valstybė, baudžiamajame įstatyme įtvirtindama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą ir jį taikydama, t. y. iš esmės pritarinama kompromisui su nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu, kartu siekia išspręsti ir kitus baudžiamosios politikos uždavinius: sumažinti nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, skaičių ir išvengti laisvės atėmimo įstaigų perpildymo; sumažinti teisėsaugos institucijų darbo krūvį ir racionaliai naudoti valstybės skiriamas lėšas, sutrumpinti ikitėsinio baudžiamųjų bylų tyrimo terminus, mažinti recidyvinio nusikalstamumo lygį, paskatinti nusikalstamas veikas padariusius asmenis bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis, raginti juos savanoriškai atlyginti ar pašalinti padarytą žalą ir t. t.

4. Vien šie nurodyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmės valstybės baudžiamajame politikoje aspektai duoda pagrindą tvirtinti, jog minimas institutas vykdo iš esmės naują, demokratinei teisei valstybei ir visuomenei būdingą sutaikymo šiuolaikinės baudžiamosios teisės funkciją. Todėl baudžiamosios teisės doktrinoje įtvirtinta nuomonė, jog baudžiamoji teisė iš esmės įgyvendina apsauginę, represinę, prevencinę ir informacinę funkcijas tikslintina nurodant, kad baudžiamoji teisė įgyvendina ir sutaikymo funkciją.

3. KONSTITUCINĖ ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS TAIKymo SĄLYGA – KALTUMO NUSTATYMAS TEISME

1. Pagal Konstitucijos 31 straipsnio nuostatas, autorių nuomone, kiekvienu atveju, kai asmeniui pareišk-

tas įtarimas dėl nusikalstamos veikos padarymo, byla turi būti baigiama teismo sprendimu, kuriame viešai konstatuojamas arba asmens kaltumas dėl nusikalstamos veikos padarymo ir jam taikomos atitinkamos baudžiamosios teisės priemonės, arba asmens nekaltumas ir asmuo išteisinamas, kartu ir reabilituojamas. Vadinas, tokio Konstitucijos 31 straipsnio nuostatų interpretavimo kontekste atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės (esant BK įtvirtintoms atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygoms) galimas tik teismo sprendimu ir tik teismui konstatavus asmens kaltumą dėl nusikalstamos veikos padarymo. Tuo tarpu dabartinis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto taikymo tvarkos teisinis reglamentavimas baudžiamojo proceso įstatyme neįtvirtino reikalavimo, kad prieš sprendžiant kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą teismo priimtame baudžiamosios bylos baigiamajame akte turi būti konstatuotas kaltininko kaltumas.

Konstitucinis Teismas ne kartą pabrėžė, kad pagrindinis demokratinės teisinės valstybės reikalavimas – Konstitucijos viršenybės principas, kuris reiškia, kad Konstitucija teisės aktų hierarchijoje užima išskirtinę, t. y. aukščiausią, vietą, kad joks teisės aktas negali jai prieštarauti ir kad niekam neleidžiama pažeisti Konstitucijos [92]. Būtent Konstitucija įtvirtina pagrindines teisinio reguliavimo nuostatas ir sudaro visų įstatymų, taigi ir baudžiamųjų, leidybos pagrindą [93, p. 85], Konstitucijos turi būti laikomasi ir taikant teisės aktus.

Atskirų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formų (pvz., numatytos BK 38 straipsnyje) taikymo praktika taip pat rodo, kad nurodytos Konstitucijos 31 straipsnio nuostatos yra ignoruojamos. Tokių bylų nagrinėjimo teisme metu procesiniai veiksmai, reikalingi tiriant įrodymus, paprastai neatliekami, kai kada šioje baigiamajame bylos nagrinėjimo stadijoje nedalyvauja nukentėjusysis ar kaltininkas; ikiteisminio tyrimo teisėjas, gavęs medžiagą iš prokuratūros, savarankiško procesinio dokumento nesurašo ir tik „vizuoja“ tai, kas surašyta prokuroro. Pažymėtina, jog tokiai įstatyme nenumatyta, bet praktikoje įtvirtintai BK 38 straipsnio taikymo tvarkai pritaria ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nurodęs, kad ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas patvirtinti prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, gali būti išreikštas tiek rezoliucija, tiek motyvuota nutartimi [94, p. 285–286]. Taigi kaltininko kaltumo klausimą tokioje situacijoje, priešingai Konstitucijos 31 straipsnyje įtvirtintam tik teismo konstatuojamam asmens kaltumo dėl nusikalstamos veikos padarymo imperatyvui, iš esmės sprendžia ne teismas, o prokuroras.

2. Vertinant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto taikymo materialines ir procesines nuostatas minėtų Konstitucijos 31 straipsnio nuostatų kontekste, pažymėtina ir tai, kad baudžiamajame įstatyme įtvirtintas reikalavimas prisipažinti padarius nusikalstamą veiką, kaip viena iš būtinų sąlygų siekiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės (pvz., BK 38, 40 straipsniai), nepažeidžia konstitucinio imperatyvo, draudžiančio versti duoti parodymus prieš save.

Sprendžiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo klausimą kaltininkas pagal baudžiamąjį įstatymą nėra verčiamas prisipažinti padaręs nusikalstamą veiką. Jei asmuo pats, o ne priverstas nepaneigiamų kaltinamųjų įrodymų pripažįsta savo kaltę, tai vertinama kaip prielaida išvadai, kad humaniškas valstybės ir nukentėjusiojo požiūris į kaltininką yra prasmingas, nes asmuo suvokė savo veikos socialinę prasmę, suprato jos žalingus padarinius, nukentėjusiojo patirtus moralinius išgyvenimus ir t. t. Kartu tai rodo, kad neracionalu tokiam asmeniui skirti bausmę. Kita vertus, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nėra reabilitacija, todėl tai nėra kaltininkui palankiausias sprendimas, nes nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas asmuo, kuris pripažintas nusikaltėliu, o jo veika ir toliau laikoma nusikalstama.

Jei kaltininkas mano, jog jis yra nekaltas, baudžiamojo įstatymo nepažeidė, jis turi visas teises galimybes siekti ir tikėtis ne malonės (atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės), o išteisinamojo nuosprendžio jo baudžiamajame byloje, t. y. teisinės ir moralinės reabilitacijos. Esant tokiai teisei situacijai, įstatymas suteikia kaltininkui teisę reikalauti ne nutraukti baudžiamąją bylą, bet nagrinėti ją bendra tvarka, o ikiteisminio tyrimo institucijas įpareigoja tęsti baudžiamosios bylos tyrimą. Pagal Konstituciją negali egzistuoti toks teisinis ikiteisminio ginčų sprendimo reguliavimas, kuris paneigtų asmens, manančio, kad jo teisės ir laisvės yra pažeistos, teisę ginti jas teisme [95, p. 55]. Vadinas, asmens, padariusio atitinkamo pavojingumo nusikalstamą veiką, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės (žinoma, esant visoms BK įtvirtintoms sąlygoms) nėra vienintelis galimas būdas išspręsti kaltininko sukeltą konfliktą su valstybe, su nukentėjusiuoju, nėra vienintelis galimas sprendimas baigiant baudžiamosios bylos procesą. Taigi Baudžiamajame kodekse įtvirtinta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto taikymo sąlyga – kaltininko prisipažinimas dėl nusikalstamos veikos padarymo – nevaržo kaltininko konstitucinių teisių ir negali būti vertinama kaip prieštaraujanti Konstitucijai.

IŠVADOS

1. Iš Konstitucijos preambulėje įtvirtinto atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio įstatymų leidėjui kyla pareiga ir baudžiamajame teisėje įtvirtinti teisinį reglamentavimą, sudarantį teises prielaidas saugoti kiekvieną žmogų ir visuomenę nuo nusikalstamų kėsinių, o vykdant teisingumą baudžiamosiose bylose – saugoti ir užtikrinti ir nuo tokių veikų nukentėjusių asmenų, ir šias veikas padariusių asmenų teises bei laisves, taigi kartu derinti jų (privatūs), taip pat ir privačius ir visuomenės, valstybės (viešuosius) teisėtus interesus.

2. Teisingumo vykdymas baudžiamosiose bylose – tai ne tik asmens, padariusio nusikalstamą veiką, teisingas nubaudimas, bet ir asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, teisių ir teisėtų interesų atstatymas ir apsauga. Viena iš tokių baudžiamųjų teisinių santykių

racionalaus sureguliuavimo priemonių yra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas.

3. Naujame BK represinio pobūdžio priemonės derinama su humaniškomis, racionaliomis, ekonomiškoms poveikio kaltininkams priemonėmis, tarp jų ir su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės. Tai sudaro teisinės prielaidas ne tik ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų, bet ir siekti kompromiso, teisinės santarvės tarp baudžiamųjų, baudžiamųjų procesinių teisiųjų santykių subjektų. Taigi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas vykdo iš esmės naują, demokratinei teisinei valstybei ir visuomenei būdingą sutaikymo funkciją. Todėl baudžiamosios teisės doktrinoje išsitvirtinusi nuomonė, jog baudžiamoji teisė iš esmės įgyvendina apsauginę, represinę, prevencinę ir informacinę funkcijas, tikslintina nurodant, kad baudžiamoji teisė įgyvendina ir sutaikymo funkciją.

4. Pagal Konstitucijos 31 straipsnio nuostatas prieš sprendžiamą kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą teismas bylos teisminio nagrinėjimo metu privalo konstatuoti jo kaltumą dėl inkriminuojamos nusikalstamos veikos padarymo. Todėl tokie atvejai, kai kaltininkai atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės ikiteisminio tyrimo teisėjui rezoliucija patvirtinus prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo ir kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam tik teismo konstatuojamam asmens kaltumo dėl nusikalstamos veikos padarymo imperatyvui, nes minimais atvejais kaltininko kaltumo klausimą iš esmės sprendžia ne teismas, o prokuroras.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendumu. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (rinkinys-segtuvas): tekstas su pakeitimais ir papildymais. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 15-314.
5. Червонюк В. И., Гойман-Калинский И. В. Согласование интересов как вид современных законодательных технологий // Государство и право. 2004. No. 8. – Москва: Российская академия наук.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998. Nr. 109-3004.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodekso 41 straipsnio 2 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 29-1196.
8. Несеряне В. С. Философия права: учебник для вузов. – Москва: Издательская группа ИНФРА-М – НОРМА, 1997.
9. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija: mokojoji priemonė. – Vilnius: Justitia, 2000.
10. Мартышин О. В. Проблема ценностей в теории государства и права // Государство и право. 2004. No. 10. – Москва: Российская академия наук.
11. Jarašiūnas E. Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
12. Абрамavičius А., Прапиестис Й. Принцип верховенства Конституции в практике Конституционного Суда Литовской Республики / Международный Альманах. Конституционное правосудие в новом тысячелетии: материалы IX Ереванской Международной конференции „Принцип верховенства права в практике конституционного правосудия“, 15–16 октября, 2004. – Ереван: Центр конституционного права Республики Армения, 2004.
13. Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos Konstitucija Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktikoje / Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. Baltijos ir Skandinavijos šalių konferencijos medžiaga, 2002 m. kovo 15–16 d., Vilnius. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002.
14. Abramavičius А., Jarašiūnas E. Konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje // Teisė: mokslo darbai. 2004. Nr. 53. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 39-1105.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 105-3318.
17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. spalio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 85-2977.
18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1993. Nr. 70-1320.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo normų, nustatančių aukštųjų mokyklų bendrabučių kambarių privatizavimą, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1994. Nr. 50-948.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo 13 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto ir šio

- straipsnio antrosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998. Nr. 91-2533.
21. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999. Nr. 42-1345.
 22. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 3 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl strateginio investuotojo pripažinimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymui“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 88-2724.
 23. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 23 straipsnio, 38 straipsnio 2 dalies, 41 straipsnio 5 dalies, 152 straipsnio 5 dalies, 155 straipsnio 4 dalies, 156 straipsnio 5 dalies, 180 straipsnio, 208 straipsnio 4 bei 11 dalių ir 231 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 10-295.
 24. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 93-4000.
 25. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio 4 dalies 9 punkto (2000 m. lapkričio 28 d. redakcija) ir 2000 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 10-366.
 26. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 105-3894.
 27. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 30 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 14-432.
 28. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1996 sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 9-228.
 29. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 49-1424.
 30. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 5-143.
 31. **Wyrok Trybunału Konstytucyjnego** Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 grudnia 2004 r. Sygn. akt SK 29/04 // Dziennik Ustaw. 2004. Nr. 264, poz. 2641.
 32. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1995 m. kovo 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. liepos 15 d. įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ papildymo ir pakeitimo“ 8 punkto, kuriuo iš naujo išdėstytas įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 12 straipsnio pirmosios dalies 3 punktas, ir Lietuvos Respublikos 1993 m. liepos 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo papildymo ir pakeitimo“ 23 punkto, kuriuo iš naujo išdėstytas Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 16 straipsnio septintasis punktas, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995. Nr. 22-516.
 33. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 27-1098.
 34. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija), 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija), 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija), 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) bei 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 bei 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2004. Nr. 15-465.
 35. **Wyrok Trybunału Konstytucyjnego** Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 lutego 2005 r. Sygn. akt K 10/04 // Dziennik Ustaw. 2005. Nr. 39, poz. 377.
 36. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto II dalies 5 skirsnio 25 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1993. Nr. 66-1260.
 37. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atiti-

- kimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1994. Nr. 13-221.
38. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1996 m. rugsėjo 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 6 straipsnio pirmosios ir antrosios dalių normų, reguliuojančių vietos savivaldos institucijų teises valstybinės žemės valdymo srityje, ir 24 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 92-2173.
 39. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 40-977.
 40. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 476 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998. Nr. 85-2382.
 41. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 8 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių bei 16 straipsnio 7, 8 ir 9 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999. Nr. 85-2548.
 42. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtai kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 54-1588.
 43. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 8 straipsnio 5 dalies, 9 straipsnio 3 dalies, 22 straipsnio 3 dalies, 5 dalies 10, 11 ir 12 punktų, 24 straipsnio 1 dalies 1, 2 ir 5 punktų, 2 ir 7 dalių, 42 straipsnio 4 dalies, 60 straipsnio, 61 straipsnio 1 dalies, 62 straipsnio 1 dalies ir 65 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 14-518.
 44. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas „Dėl teisės aktų, kuriais buvo sprendžiami iki Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo Lietuvoje veikusių valstybinių profesinių sąjungų valdyto turto klausimai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 93-4223.
 45. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 104-2644.
 46. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 57-2552.
 47. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 26 straipsnio pirmosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 31-770.
 48. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 62-2276.
 49. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo (2000 m. gruodžio 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių tvirtinimo 2001, 2002 ir 2003 metams įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 5-186.
 50. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 113-5052.
 51. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 53-2361.
 52. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 8 d. nutarimo Nr. 458 „Dėl nuostolių, padarytų gamtai, pažeidus aplinkos apsaugos įstatymus, skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 103-4611.
 53. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 49-1600.

54. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 230 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. kovo 12 d. dekreto Nr. 397 „Dėl siūlymo pradėti apkaltos procesą Lietuvos Respublikos Seimo nariui Artūriui Paulauskui“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 56-1948.
55. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 4 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 1 dalies 1, 2, 3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gruodžio 2 d. nutarimas Nr. IX-1868 „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 bei 8 straipsniams (2003 m. balandžio 3 d. redakcija)“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 81-2903.
56. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2004. Nr. 85-3094.
57. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6708. Nr. 186.
58. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 63-2235.
59. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 1-7.
60. **Hassemer W.** *Perspektiven eines künftigen Strafrechts // Teisė: mokslo darbai.* 2000. Nr. 36. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2000.
61. **Bemmann G.** *Täter-Opfer-Ausgleich im Strafrecht // Juristische Rundschau.* Berlin: De Gruyter Recht, 2003. Nr. 6.
62. **Švedas G.** *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai.* – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
63. **Lampe E. J.** *Strafphilosophie. Studien zur Strafgerechtigkeit.* – Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1999.
64. **Anclis P.** *Dėmesingumas nusikaltimo aukai kaip prielaida kuriant atvirą visuomenę // Jurisprudencija.* 2000. Nr. 15(7). – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000.
65. **Abramavičius A., Mickevičius D., Švedas G.** *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje.* – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
66. **Абрамавичюс А., Прапниестис Й.** *Литва: проблема смертной казни в конституционном правосудии // Конституционное право: восточноевропейское обозрение.* – Москва: Институт права и публичной политики, 2004. No. 2 (47)
67. **Dybowski T.** *Zasada sprawiedliwosci społecznej jako problem konstytucyjny w orzecznictwie sądów konstytucyjnych // Sądownictwo konstytucyjne. Zeszyt 1.* – Warszawa: Biuro Trybunalu Konstytucyjnego, 1996.
68. **Matevičius R.** *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės susitaikius // LEX.* 1998. Nr. 2. – Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, 1998.
69. **Zoll A.** *Założenia politycznokryminalne kodeksu karnego w świetle wyzwań współczesności // Państwo i prawo.* 1998. Nr. 9–10. – Warszawa: Polska Akademia Nauk Komitet Nauk Prawnych.
70. **Schöch H.** *Täter-Opfer-Ausgleich aus kriminologischer und strafrechtlicher Sicht // Protokolldienst. Täter-Opfer-Ausgleich als Modifikation des Zwangs zur Strafe. Tagung vom 15. bis 16. Juni, 1992 in der Evangelischen Akademie Bad Boll. Bad Boll – Evangelische Akademie Bad Boll, 1993. Nr. 17.*
71. **Finger H. R.** *Die strukturellen und finanziellen Voraussetzungen einer umfassenden Anwendung des Täter-Opfer-Ausgleichs // Zeitschrift für Rechtspolitik.* 2002. Nr. 12. 35. Jahrgang. – Mainz, Köln – Verlag C. H. Beck München und Frankfurt a. M., 2002.
72. **Franke U.** *Die Rechtsprechung des BGH zum Täter-Opfer-Ausgleich // Neue Zeitschrift für Strafrecht.* 2003, Heft 8. München und Frankfurt a. M. – Verlag C. H. Beck, 2003.
73. **Лесниевский-Костарева Т. А.** *Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. Издание второе, переработанное и дополненное – Москва: НОРМА, 2000.*
74. **Rimšelis E.** *Esminiai baudžiamojo proceso pažeidimai: naujieji sampratos aspektai // Jurisprudencija.* 2005. Nr. 67(59). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
75. **Lietuvos Respublikos** Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. VIII-810 „Dėl Teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 1998. Nr. 61-1736.
76. **Metinis Respublikos Prezidento** Algirdo Brazausko pranešimas. 1997. Padėtis Lietuvoje, Lietuvos Respublikos vidaus ir užsienio politika – Vilnius: Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija, 1998.
77. **Metinis Respublikos Prezidento** Valdo Adamkaus pranešimas. 2001 / Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. balandžio 2 d. keturioliktojo (210) posėdžio stenograma. Lietuvos Respublikos Seimo ketvirtoji sesija. 2002 m. balandžio 2 d. 14 (210), 15 (211) posėdžiai. Stenogramos. Nr. 120.
78. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietu-

- vos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsniui (1993 m. sausio 12 d. redakcija)“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 24-1004.
79. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalies, 27¹ straipsnio, 29 straipsnio 7 dalies (2002 m. spalio 8 d. redakcija) 4 punkto, 56 straipsnio 2 dalies (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 3 d. nutarimo Nr. 1073 „Dėl mokesčio bazės netiesioginio nustatymo“ 2 punkto, taip pat šiuo Vyriausybės nutarimu patvirtintų Mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodų skyriaus „Mokesčio bazės netiesioginio nustatymo atvejai“ ir skyriaus „Mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodai“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 2 daliai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 109-4887.
 80. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. lapkričio 18 d. nutarimu Nr. 1156 patvirtintų Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnio 4 daliai (1994 m. liepos 18 d. redakcija)“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 115-5221.
 81. **Wyrok Trybunału Konstytucyjnego** Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 maja 2004 r. Sygn. akt P 2/03 // Dziennik Ustaw. 2004. Nr. 111, poz. 1181.
 82. **Wyrok Trybunału Konstytucyjnego** Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 3 listopada 2004 r. Sygn. akt K 18/03 // Dziennik Ustaw. 2004. Nr. 243, poz. 2442.
 83. **Wyrok Trybunału Konstytucyjnego** Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 czerwca 2005 r. Sygn. akt SK 34/04 // Dziennik Ustaw. 2005. Nr. 130, poz. 1090.
 84. **Постановление Конституционного Суда Российской Федерации** от 15 июля 1999 г. „По делу о проверке конституционности отдельных положений Закона РСФСР „О Государственной налоговой службе РСФСР“ и Законов Российской Федерации „Об основах налоговой системы в Российской Федерации“ и „О федеральных органах налоговой полиции““ // Свод Законов Российской Федерации. 1999. No. 30, ст. 3988.
 85. **Beschluss des Bundesverfassungsgerichts** der Bundesrepublik Deutschland vom 17. Juni 2004, 2BvR 383/03 // http://www.bverfg.de/entscheidungen/rs20040617_2bvr038303.html.
 86. **Блувштейн Ю. Д.** Уголовное право и социальная справедливость. – Минск: Университетское, 1987.
 87. **Schöch H.** Täter-Opfer-Ausgleich und Schadenswiedergutmachung gemäß § 46 a StGB / 50 Jahre Bundesgerichtshof. Festgabe aus der Wissenschaft. Band IV. Strafrecht, Strafprozeßrecht. Herausgegeben von Claus Roxin und Gunter Widmaier. – München: Verlag C. H. Beck, 2000.
 88. **Hartmann U. I.** Täter-Opfer-Ausgleich im Spannungsfeld von Anspruch und Wirklichkeit. Eine rechtstatsächliche Untersuchung auf der Grundlage staatsanwaltschaftlicher Ermittlungsakte. Von dem Fachbereich Rechtswissenschaften der Universität Hannover zur Erlangung des Grades eines Doktors der Rechtswissenschaften. – Hannover, 1995.
 89. **Аветисян С. С.** Конституционные предпосылки и условия обеспечения прав пострадавших от преступлений // Конституционное правосудие: вестник Конференции органов конституционного контроля стран молодой демократии. Выпуск 1(11). – Ереван: Центр конституционного права Республики Армения, 2001.
 90. **Godá G., Kazlauskas M., Kuconis P.** Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis. Mokslinis redaktorius ir sudarytojas G. Goda – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
 91. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 8 straipsnio antrosios dalies 4 punkto ir ketvirtosios dalies normos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995. Nr. 106-2381.
 92. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 19-828.
 93. **Pavilonis V.** Konstitucinės baudžiamųjų įstatymų rekodifikacijos ištakos / Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė: konferencija, skirta Lietuvos Respublikos Konstitucijos penkerių metų sukakčiai. Vilnius, 1997 m. spalio 24–25 d. – Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998.
 94. **Teismų praktika** // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis Nr. 19. – Vilnius: Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2003.
 95. **Прапиестис Й.** Защита прав и свобод обвиняемого в юриспруденции Конституционного Суда Литовской Республики // Конституционное правосудие. Вестник Конференции органов конституционного контроля стран молодой демократии. Выпуск 4(18). – Ереван: Центр конституционного права Республики Армения, 2002–2003.

EXEMPTION FROM CRIMINAL LIABILITY IN THE CONTEXT OF THE CONSTITUTION AND CONSTITUTIONAL JURISPRUDENCE

Agnė Baranskaitė *

Mykolas Romeris University

Jonas Prapiestis **

Vilnius University

S u m m a r y

The fundamental and cardinal changes in the Lithuanian legal system, law-making and its tendencies, the jurisprudence of the Constitutional Court, as well as theoretical works of legal scientists and practitioners testify that at present in the domestic policy of the state the issues of entrenchment of human rights and freedoms in laws, the constitutionality of their implementation and protection, efficiency, the legal regulation of the interaction among the individual, society and the state when ensuring the priority of the human being and the citizen and similar questions have become of utmost importance. All this implies that in modern criminal law and criminal procedure law one must pay more attention to the ensuring of the rights and freedoms as well as dignity of the victim and to the defence and protection of these values.

It is worth noticing that while seeking to attain the above-mentioned objectives, in criminal law and in criminal procedure one must establish the legal regulation which would ensure both the priority of legitimate interests of the victim and which, alongside, would not ignore the interests of the culprit nor those of the whole society and the state. Thus, the aforesaid legal regulation should co-ordinate the private interests (of the victim and the culprit) and the public interests (of the state and society).

The institute of exemption of criminal liability is defined as a concrete form of realising, in criminal law, of the striving for an open, just and harmonious civil society and state under the rule of law, which is entrenched in the Constitution. Alongside, it is pointed out that this institute reflects the efforts of the legislator to seek, by means of penal policies, for co-ordination and agreement of different interests. Therefore, not only legal preconditions were created in it in order to realise the provisions of the principle of necessity of criminal liability, but also the principles of a state under the rule of law, humanism, justice, equal rights, differentiation of liability and individualisation of punishment (proportionality between the danger of committed criminal deed and the size of the from of liability provided for the committed deed), economy of judicial sanctions and other constitutional principles.

The expression of the principles of a state under the rule of law, humanism, justice, equal rights, differentiation of liability and individualisation of punishment (proportionality between the danger of committed criminal deed and the size of the from of liability provided for the committed deed), economy of judicial sanctions and other constitutional principles in the institute of exemption of criminal liability is line with the fundamental requirement that all constitutional principles are of equal value and constitute a single system, that it is not permitted to interpret some constitutional principles and give their expression in a law in a way so that ensuring of certain constitutional principles creates preconditions to restrict or violate other constitutional values. Therefore, under the Constitution, a democratic state under the rule of law must be equally interested not only in detection of criminal deeds and the persons who committed them and to impose just, reasonable and proportionate punishment on the culprits or resort to other criminal judicial sanctions, but also in taking care of comprehensive protection of the victim and restoration of his violated rights and legitimate interests.

Keywords: criminal liability, exemption from criminal liability, co-ordination of public and private interests, the function of conciliation in criminal law, constitutional principles, constitutional jurisprudence.

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Criminal Law Department, Lecturer, Dr.

** Vilnius University, Faculty of Law, Judge of the Supreme Court of Lithuania, Assoc. Prof. Dr.